

MỘT GÓC TRỜI TRUNG MỸ

Ngọc Dung

Thấm thoát đã nửa năm tôi sống trên phần đất xa lạ này. Đó là một quốc gia nhỏ thuộc Trung Mỹ (Central America) có tên Republic of El Salvador, gọi tắt El Salvador. Thủ đô là San Salvador. Lá cờ có 3 dải dài theo chiều chân trời: màu xanh dương phía trên, kể đến màu trắng (ở giữa có chữ Republica de El Salvador en la America Central, xếp theo hình tròn) và phần cuối cùng màu xanh.

Theo bản đồ, phía tây bắc El Salvador là quốc gia Guatemala. Từ mũi đất phía bắc chạy dọc về nam thuộc hướng đông, tới giáp biển là ranh giới nước Honduras. Phần chu vi còn lại phía nam là biển Thái Bình Dương. Các quốc gia Trung Mỹ đều có bờ biển thuộc Caribbean, riêng El Salvador hoàn toàn cách biệt, khuất lấp bởi các nước láng giềng.

Nước Việt Nam có diện tích 330.991 km², với 3.260 km bờ biển và 81 triệu dân thì El Salvador chỉ được 21.040 km². Trong đó diện tích sông hồ chiếm mất 320 km². Diện tích đất đai còn lại là 20.720 km² gồm núi non, cao nguyên và đồng bằng cho khoảng gần 7 triệu dân. Ai đến đây cũng dễ đến ý ngay đến sự bé nhỏ của quốc gia này. Những người Mỹ từng có mặt nơi đây thường nhớ một điều, quốc gia El Salvador nhỏ hơn diện tích tiểu bang Massschusetts.

Dọc theo hơn 3,000 km đường bờ biển đó đây là những mũi đất, eo, vịnh và đảo. Nhiệt độ trung bình ngày lạnh nhất đến nóng nhất, từ 65 đến 85oF. El Salvador là xứ nhiệt đới, năm có hai mùa: nắng và mưa. Người bản xứ gọi mùa hè và mùa đông. Mùa mưa từ tháng 5 đến tháng 11. Mưa thường vào buổi chiều và tối. Cùng với cơn mưa thường có gió lớn và sấm sét. Hầu như sáng nào cũng có sự hiện diện của mặt trời dù là ngày mưa, bởi vì mưa thường vào buổi chiều tối. Ban ngày có nắng tốt, vòm trời trong và xanh cao, mát mẻ dễ chịu. Lạnh nhất ở El Salvador là tháng 12 và tháng 1, nhưng chỉ buổi sáng sớm và buổi chiều khi mặt trời đi xuống chân mây. Buổi trưa có nắng ấm, ra đường chỉ một áo chemise là đủ.

Như phần đông các nước nhỏ nghèo thường bị các nước Tây phương xâm chiếm. Không biết từ bao giờ nhưng mãi đến năm 1821 El Salvador mới thoát khỏi sự thống trị của người Tây Ban Nha, và đến năm 1839 mới tách rời khỏi Liên Bang Trung Mỹ. Tiếp theo 50 năm loạn lạc, ngoại xâm, nội chiến không biết bao nhiêu chiến sĩ đã nằm xuống. Các đảng phái, Công giáo, Thiên tả, Thiên hữu...giành quyền cai trị quốc gia. Những anh hùng cứu nước tranh nhau cầm quyền làm cho nhiều làng mạc bị thiêu hủy, hằng ngàn người dân vô tội mất đi

mạng sống và vô số trẻ thơ trở thành mồ côi. Từ năm 1989 trở đi các đảng phái dần rút lui để chính phủ El Salvador cai trị quốc gia. Sự độc lập tự do của người dân xứ El Salvador dần phục hồi từ đó.

Năm 2002, Tổng Thống Francisco Flores đã gửi một bản thông điệp đến quốc dân. "Quốc gia El Salvador đang sống trong kỷ nguyên lạc quan. Luồng gió dân chủ, nền kinh tế quốc gia vững chắc, lòng nhiệt tình và đạo đức của dân tộc đã đặt quê hương chúng ta vào một lợi thế đặc biệt. Ngày nay, như một phần kinh tế thế giới xứ sở chúng ta đang mở mang ngành du lịch và thương nghiệp, cũng là nơi nghỉ mát cho du khách. Nơi đây lý tưởng cho những ai muốn đầu tư ..."

Khi chiến tranh chấm dứt, một thiểu số lính trở nên thất nghiệp, nhưng đa số là tuổi trẻ nghèo khó, thất học lập băng đảng cướp giết, bắt cóc người làm tiền. Một số người này (gangster) đã trốn sang Los Angeles cướp phá các cửa hàng buôn bán và nhà cửa trong vùng. Sau đó họ di chuyển đi các Tiểu bang khác, có lúc họ trở về lại El Salvador để thành lập băng đảng lớn hơn. Vì vậy những ngôi nhà rộng lớn đều có tường cao và dây kẽm gai viền quanh mái ngói. Các nơi buôn bán, những công tư sở và cả nhà riêng của các ông lớn hay người giàu đều có người bảo vệ trang bị vũ khí.

Theo nhận xét của một sĩ quan cao cấp Mỹ đến El Salvador tháng 12 năm 1931, " Điều đầu tiên người ta nhận thấy khi đến El Salvador là số xe hơi đặc tiền trên đường phố... Không có gì khác giữa những chiếc xe hơi cao cấp và chiếc xe bò với người đánh xe đi chân đất. Không có giai cấp trung lưu giữa hai lớp người thật giàu và thật nghèo... Không biết khi nào có cuộc cách mạng của phái xã hội hay cộng sản (A socialistic or communistic revolution) trên đất nước này, có thể mười hay hai mươi năm sau, nhưng khi xảy ra sẽ là một cuộc chiến đẫm máu".

Đó là quốc gia El Salvador hơn bảy mươi năm trước. Theo nhận xét riêng tôi, ngày nay hoàn cảnh đó không thay đổi bao nhiêu. El Salvador cho thấy chỉ có hai hạng người trong xã hội. Điều đó đã đập ngay vào mắt du khách khi đến nơi đây dù chỉ vài ngày. Hạng giàu có đi xe đẹp ở khu lịch sự nhà cao cửa rộng. Hạng nghèo di chuyển bằng xe bus, thỉnh thoảng có vài xe gắn máy, không có xe đạp trên đường phố. Đường sá trung bình, không được rộng lớn và trơn nhẵn, có rất ít đèn lưu thông (traffic light) ở các ngã ba, ngã tư ...

El Salvador có 25 núi lửa đã tắt, với những miệng núi lớn nhỏ còn động khô những dòng phun xuất thạch. Ba vùng rộng lớn trong 14 quận là San Salvador, San Miguel và Santa Anna nằm trong lòng dọc theo sườn núi lửa. Những ngọn núi này đã ngưng hoạt động trong thời gian từ những năm 1770 đến 1957. Núi lửa San Salvador còn gọi Boqueron thuộc thành phố San Salvador đã tắt hẳn vào năm 1917, hoàn toàn không có dấu hiệu nào cho sự hoạt động trở lại. Trong 3 quận lớn do núi lửa tạo thành, San Salvador phì nhiêu, mát mẻ, cảnh trí đẹp hơn

cả. Vì vậy sứ quán Mỹ đã chọn mua đất và lập căn cứ nơi đây. Về sau những nhà giàu có cũng đến xây nhà quanh vùng làm cho đất đai ở San Salvador lên giá rất nhanh. Hiện nay vẫn còn nhiều ngôi nhà đang xây cất trong khu vực này

Không cần phải là người của El Salvador, người ngoại quốc có visa dài hạn được quyền có bất động sản như nhà cửa đất đai. Vì những điều kiện thuận lợi nhiều người ngoại quốc lớn tuổi về hưu thích sống nơi đây.

Có những giống cây và rừng bị tiêu diệt và được thay thế bằng những cánh đồng mía, bông vải, ngũ cốc và cà phê. Sự chuyển tiếp này bắt đầu từ giữa thế kỷ thứ 19. Từ khi biết được lợi ích của cà phê, việc gây giống trồng loại cây này lan nhanh tới vùng núi lửa. Sau đệ nhị thế chiến các khu rừng và đồng cỏ chăn nuôi dọc theo bờ biển trở thành những cánh đồng bông vải.

El Salvador có nhiều di tích lịch sử còn nằm sâu trong lòng đất do các núi lửa và những cơn động đất gây ra. Làng Maya đã bị phún xuất thạch vùi sâu xuống 20 feet từ 14 -15 thế kỷ trước và nhiều nơi khác nữa vẫn đang được du khách đến viếng thăm.

Nơi đây còn là một trong vài nơi trên thế giới có những khu rừng hoang vắng, ít người biết tới. Là xứ nhiệt đới El Salvador có nhiều rừng rậm, đặc biệt và hấp dẫn hơn cả là rừng khô (dry tropical forest), rừng mây (cloud forest) và rừng đầm lầy (mangrove swamps) thuộc vùng eo biển Pacific.

Có khoảng 513 giống chim được tìm thấy trong các khu rừng hoang vắng nơi đây. El Salvador là một quốc gia được tạo thành do núi lửa, bãi biển chia ra vùng cát đen, cát xám và có nơi cát giống màu đất, không được hấp dẫn lắm. Tuy nhiên du khách và người địa phương vẫn đến tắm hoặc chơi các môn thể thao như trượt nước, chạy tàu...

Người địa phương sống bằng nghề xây cất, trồng cà phê, lúa, đậu, làm đường và một số nhỏ khác làm các việc linh tinh như bàn ghế mây, đan, thêu các quà kỷ niệm. Nếu so với các quà thủ công nghệ của Peru, các thứ ở El Salvador còn kém xa.

El Salvador có những siêu thị lớn với các cửa hàng vải vóc, quần áo may sẵn đẹp đẽ, lịch sự không kém gì các nước văn minh trên thế giới. Có vài nhà hàng Tàu rải rác trong các vùng nhưng hương vị các món ăn kém hơn các nhà hàng Tàu bên Virginia. Cửa hàng ăn nhanh có đủ KFC, Pizza Hut, Wendy, MacDonald...nơi nào cũng có phòng rộng rãi trang bị các dụng cụ chơi dành riêng cho trẻ con. Thức ăn của người địa phương giống như hầu hết các quốc gia miền Trung và Nam Mỹ, được dùng rất nhiều cà chua. Món ăn chính của nhà nghèo là tortilla và đậu đỏ. Những nhà giàu có ăn bánh mì, cơm, thịt cá được pha chế với cà chua. Và tất nhiên không hợp với khẩu vị của người Việt Nam, là một trong những giống dân sành điệu ở châu Á, biết thưởng thức cái ngon, cái đẹp trên thế giới.

Ngoài các siêu thị còn có những chợ của người địa phương. Tôm cá tươi rất hấp dẫn khách mua hàng. Rau cải, trái cây tươi, rẻ và ngon. Nhưng phần lớn các thứ này được đem vào từ nước láng giềng Guatemala.

Người Salvadoran hiền lành, chân thật, dễ có cảm tình với người đối diện nhưng lạ một điều, họ không áp dụng luật đi đường chặt chẽ. Người ngoại quốc tới El Salvador được lưu ý ngay là lái xe phải rất cẩn thận. Người địa phương có thể bất ngờ dừng xe ngay trước mặt để thả một người xuống hoặc đón một người lên...Giống như các nước láng giềng, trải qua những năm chiến tranh, đổ máu chết chóc, họ sợ cảnh máu lửa, muốn đời sống yên bình nhưng lại coi cái chết con người rất nhẹ. Có lẽ vì sự nghèo khó làm cho họ coi thường, không thiết tha đến sự sống.

Đất đai El Salvador rất phì nhiêu. Các cây to, hoa kiểng của tư nhân, trên hè đường hoặc công viên đều xanh mướt, tươi non. Từ giữa tháng 12 thời tiết mát mẻ, nhiều cây thân cao có hoa màu hồng từng chùm giống như hoa đào. Và những chùm hoa vàng đong đưa theo gió của vài cây to khác rất đẹp. Nhiều cây đang ra lá non. Không biết địa thế đó có ảnh hưởng gì tới sự nảy nở cơ thể và tình cảm con người hay không, đa số người nơi đây cao lớn, to chiều ngang. Con gái dậy thì rất sớm, xinh đẹp, chỉ 14, 15 tuổi đã biết yêu. Dường như không cần biết đến ngày mai, hay vì tuổi trẻ chưa lo nghĩ tới, con gái yêu rất sớm rồi can đảm nuôi con một mình. Những người có dòng máu tây phương da trắng mắt xanh, tóc nâu...còn lại dân bản xứ đen, thoáng trông giống như dân các nước Á châu.

Ngày đầu tiên vừa bước chân xuống phi trường tôi đã cảm thấy một sự gần gũi, thân quen. Từ cái phi trường nhỏ bé, so với các nước văn minh tôi từng ghé qua, cho tới cái nóng của miền nhiệt đới, không khác chi quê hương nghèo, nhỏ của tôi. Hành khách phải xuống sân đi bộ một quãng đường mới vào khu kiểm tra hộ chiếu và khám hành lý. Họ làm việc một cách chậm chạp trong bầu không khí nóng ẩm, mặc dù đang có máy điều hòa không khí, như không có gì phải vội vàng, mặc cho cả hàng dài hành khách đứng đợi.

Đó là khái quát về El Salvador với địa lý, nhân văn, xã hội ... ai cũng nhìn thấy. Trong tôi còn có một El Salvador khác ngọt ngào thân quen, chỉ riêng tôi cảm nhận mà thôi.

Con đường từ phi trường về nhà khá dài, độ 45 phút với cây cỏ hai bên nhiều chỗ còn hoang sơ chưa được khai thác. Về gần phố nhà cửa đông đúc hơn. Hai bên bờ đường là những cây phượng đang mùa nở hoa, cây bàng lừng cũng phát phờ những chùm hoa tím. Cây bàng được thấy ở khắp nơi, không hoa chỉ có những lá to cho bóng mát khách bộ hành. Đang mùa mưa nhưng vòm trời vẫn xanh trong với hoa học trò đỏ rực con đường, tôi đã xúc động, vụng về ghi lại mấy vần thơ:

Quê người sao giống với quê ta
Mưa nắng cho cây lá mượt mà
Hàng phượng bên đường đang nở đỏ
Bằng lăng màu tím cũng đầy hoa

....

Tiếng hót loài chim nào rất quen
Như từ quê mẹ thuở bình yên
Và nhiều thứ nữa luôn nhìn thấy
Xa cách lâu ngày chẳng nhớ tên...

Khi xe về gần nhà không khí trở nên mát mẻ. Chung quanh tôi, bên phải, bên trái, trước mặt đều là núi và cây xanh. Khu nhà tôi ở dành cho những người giàu có trong nước và những công chức của chính phủ Hoa Kỳ. Cách kiến trúc nhà theo Tây phương, trần cao cửa rộng rất thoáng mát. Tất cả phòng ngủ nằm trên lầu. Tôi thích thú khi khám phá ra phòng ngủ của mình với cửa sổ rộng lớn nhìn ra dãy núi phủ đầy cây xanh, một đầu chạy dài về hướng đông bắc rồi thấp dần, thoải thoải để dân địa phương xây nhà trên đó. Ban ngày tôi thấy thấp thoáng mấy dãy nhà mái ngói đỏ qua những hàng cây lô nhô trước mặt. Ban đêm là những ngọn đèn màu ngọc bích, màu vàng hổ phách và màu đỏ...như mặt trời chiều đang đi xuống chân mây. Ành đèn lấp lánh khi ẩn khi hiện theo từng cơn gió, lung lay những cành cây gần khoảng cách nơi tôi ở với mấy dãy nhà trên sườn núi phía xa. Dãy núi chạy dài về hướng tây nam đã biến mất trong mắt tôi bởi mái nhà bên mặt. Khi tôi ra phía sau nhìn thấy nó nối tiếp với một ngọn núi khác. Hai đỉnh núi nhô lên cho tôi cảm giác như bộ ngực rắn chắc của người con gái thanh tân miền thượng du đang nằm ngửa.

Vào lớp học tiếng Spanish trên tầng ba của khu nhà lầu tòa Lãnh sự Mỹ, lúc bà giáo đi vắng tôi lơ đãng nhìn quanh lại bắt gặp một khoảng rừng núi từ cửa sổ trước mặt. Quay bên phải lại một dãy núi khác với những bức tường trắng ngà và mái ngói đỏ sậm nhạt nằm trên bờ dốc thoải thoải xuống tận thung lũng. Khung cảnh đó làm cho tâm hồn đa cảm của tôi thêm ướt át và nhũn ra như bún. Từ đó tôi lo ra, không còn nghe tiếng giảng bài. Khi bị bà giáo hỏi tới tôi ngập ngừng không biết bài học tới dòng nào. Về sau tôi chừa, không nhìn ra cửa sổ trong giờ học. Kỷ niệm buổi hôm đó tôi đã ghi lại sau đây:

Hôm nay lời giảng bỏ ngoài tai
Ấp úng từng câu chẳng hiểu bài
Lớp học nhiều người nhưng chẳng thấy
Sách đèn chảnh mắng nhớ thương ai?

Mùa mưa kéo dài suốt nửa năm, nhưng không phải là những ngày tháng ảm đạm mưa dầm dờ bần. Mưa thường đến vào buổi chiều hoặc tối, những hạt mưa bắt đầu nhỏ rồi to dần ào ạt, một lúc sau dần dứt hẳn. Thịnh thoảng cũng có những cơn mưa suốt đêm. Nhưng đến sáng lại nắng đẹp, bầu trời xanh cao như mọi ngày.

Buổi sáng từ phòng ngủ nhìn ra tôi thấy chung quanh, mái ngói hồng tươi dưới ánh mặt trời, cây cỏ trời mây, dãy núi trước mặt, tất cả hiện ra trong mắt tôi như một bức tranh tuyệt mỹ. Vòm trời trong, xanh cao, ở một chỗ xa kia có vài dãy mây trắng bay lững lờ nhàn hạ, cho tôi một cảm giác thật bình yên như thời thơ ấu. Có những đêm trong màn mưa nhỏ ánh chớp lóa lên từ xa rồi tiếp theo là tiếng sấm gầm vang mà ngày bé tôi rất sợ. Có trẻ thơ nào không sợ gió mưa!

Vào cuối năm 2003, vừa mới đây do ảnh hưởng của bão đầu đó, El Salvador có những cơn gió lớn gây ra những tiếng hú rợn người. Cho tôi liên tưởng đến chuyện "Đỉnh Gió Hú", phóng tác của nhà văn Hoàng Hải Thủy. Tôi cũng thường nghe tiếng gió rì rào như sóng biển vỗ vào bờ.

Ở đây không có mùa thu lá vàng nhưng màu trời đôi lúc cũng âm đạm đầy một thứ mây trắng mờ đục. Có những buổi sáng sương mù giăng kín không gian và nắng buồn không chịu để mắt tới cõi đời phức tạp này. Mây xuống thấp đậu lại trên đỉnh núi phía xa như một cuộc hẹn hò giữa mây và núi, tôi đã lãng mạn cho là "Mây về tình tự với non cao".

Tôi thường nhìn lên vòm trời xanh cao tìm mảnh trăng khuyết ngày đầu tháng ngay giữa buổi xế chiều hay mảnh trăng tàn cuối tháng vào buổi sáng. Mảnh trăng chỉ mỏng manh như chiếc lá tre hay con thuyền nan nhỏ cho tôi hình dung ra "Một chiếc thuyền câu bé tẻo teo" của cụ Nguyễn Khuyến trên hồ thu thuở xa xưa nào khi tôi chưa có mặt trên cõi đời này. Trăng khuyết rồi trăng đầy. Đầy rồi lại khuyết. Quanh đi quẩn lại chị Hằng Nga vẫn chẳng đổi thay.

Trăng bao nhiêu tuổi trăng già?

Núi bao nhiêu tuổi gọi là núi non? (Ca dao)

Qua bao nhiêu thế kỷ và mãi sau này, mặt trăng, cô Hằng, chú Cuội vẫn còn là đề tài cho những thi nhân. Phàm nhân tục nữ như tôi vẫn thấy yêu thích và rung cảm vì mặt trăng và chị Hằng. Có người đã thắc mắc muốn biết "Trăng bao nhiêu tuổi trăng già". Với tôi:

Mãi đó ngàn năm trăng chẳng già
Trăng non duyên dáng tuổi mười ba
Đêm rằm rạng rỡ như cô gái
Mơn mớn xuân thì nét mặt hoa...

Núi ở đây không cao lắm để cho ai đó khỏi phàn nàn rằng:

Ni cao chi lắm núi ơi

Ni che mặt trời che cả người thương (Ca dao)

Không cần núi cao che lấp, người tôi thương vẫn muôn trùng xa cách. Và điều đó cho tôi hiểu được những tháng năm gần gũi bên nhau là quý giá. Tôi vẫn luôn trân trọng những tình cảm bạn bè cho nhau. Tôi hiểu được, chỉ có hiện tại, những gì đã đi qua không trở lại, là hết, là vĩnh viễn xa lìa...

Đất nước này còn có hơn năm trăm giống chim khác nhau nhưng chúng ở mãi xa trong những khu rừng rậm, cho nên tôi chỉ thấy được vài ba thứ chim lạ. Mỗi buổi sáng mặt trời còn ở bên kia dãy núi, ánh nắng chưa vào đến sân vườn đã có những con chim bay nhảy trên dây thép đầu tường buông những tiếng hót vui mừng chào đón một ngày bắt đầu, khác với tiếng kêu lẻ loi buồn bã như lo sợ của con chim lạc bạn cuối ngày. Có một vài lần tôi thấy con chim nhỏ chỉ bằng hai ngón tay, lông đen tuyền, nhỏ nhắn gọn gàng thật xinh. Sau đó nó bay đi đâu tôi không còn thấy nữa. Rồi những con chim lông đen như chim quạ hay đi bộ trên sân cỏ tìm mồi. Có những con bướm to bằng ba bốn ngón tay, nhưng cũng có những con bướm bé xíu như chiếc lá rau ngò. Chúng thường bị làm mồi cho những con chim hay con kỳ nhông dạo chơi trong sân. Mỗi ngày từ sáu giờ sáng từng đàn chim, tôi không biết giống nào, bay ngang trời với những tiếng kêu riu rít cho tôi thức dậy để nhìn chúng đang bận rộn bay đi kiếm ăn.

Khi tôi ngồi trong nhà đang viết những dòng chữ này, vào đêm cuối năm, tiếng pháo bông của người Salvadoran tiễn đưa năm cũ, đón chào năm mới tung bừng bên ngoài. Có ai đó đã nóng lòng, bắt đầu cuộc tiễn đưa với tiếng pháo đì đùng từ lúc 8 giờ tối. Tôi cố viết cho xong trước khi năm mới đến nhưng tiếng pháo lớn nhỏ đì đùng, tí tách ... như thúc dục mời gọi, tôi đã nhiều lần chạy ra bên cửa để xem rồi lại chạy vào viết tiếp. Càng lúc tiếng pháo càng nhiều hơn, khắp nơi trước mặt, bên trái bên phải, sau lưng, tôi đành ngưng lại nơi đây, ngay lúc này, 11 giờ 33 phút.

Sau đó, giờ Giao Thừa đã qua, tiếng pháo thưa dần, trước khi đi ngủ tôi trở lại bàn viết ghi tiếp những điều tôi vừa thấy được.

Đì đùng tiếng pháo khắp gần xa
Tỏa sáng từng không sáng mọi nhà
Mờ cả ánh trăng hoa cả mắt
Trên cao lơ lửng những chùm hoa.

Sáng đầu năm ngày 1 tháng 1 năm 2004 vòm trời vẫn trong xanh, cao vút như mọi ngày. Những người thợ xây ngôi nhà đối diện với nhà tôi ở đang nghỉ lễ. Không khí ngày lễ tỏa ra khắp nơi. Tiếng pháo vẫn còn lác đác đó đây cho mãi tới hôm nay, ngày 2 tháng 1, vẫn chưa dứt hẳn.

Tôi đi chợ đầu năm. Nhiều hàng quán hãy còn nghỉ. Có lẽ một năm họ chỉ nghỉ vài ngày trong dịp lễ. Đường phố vắng tanh, rải rác vài chiếc xe nhà, xe bus, cho tôi cảm giác con đường rộng lớn hơn mọi ngày.

Đó là vòm trời El Salvador mà tôi đến cư ngụ đã hơn sáu tháng nay. Nơi đây tôi cảm thấy quen thuộc, thân thương như quê mẹ hiền lành với khói lam buổi cơm chiều lên mái lá từ những năm xa xưa. Từ thời tiết, thảo mộc đến tình người làm cho tôi quyến luyến khó quên khi phải rời xa.

